

УДК 658 : 643.1

Т.І.СВІТЛИЧНА

Харківська національна академія міського господарства

ОЦІНКА СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Аналізується виробничо-господарська діяльність житлово-комунальних підприємств. Акцентується увага на недостатності стратегічного потенціалу. Обґрунтовується необхідність стратегічного потенціалу через застосування експертного методу та SWOT-аналізу.

Житлово-комунальне господарство – це складна соціально-економічна система, що забезпечує життя та роботу населення, а також підприємств різних галузей необхідними ресурсами води, тепла, газу та ін.

Перехід до реальних ринкових відносин у житлово-комунальній галузі здійснюється повільніше ніж у других сферах господарювання. Відчутного загострення набула проблема неефективного використання ресурсів. Незадовільний технічний стан основних фондів галузі суттєво впливає на якість надання житлово-комунальних послуг. У структурі збиткових підприємств і організацій частка житлово-комунальних підприємств зростає і досягає вже 48,7%. Зволікання з реформуванням житлово-комунального господарства призвело до того, що підприємства галузі не спроможні ефективно працювати в ринкових умовах і надавати споживачам послуги належного рівня та якості.

Для вирішення проблем функціонування і розвитку житлово-комунального господарства необхідний цілий комплекс організаційно-економічних заходів, які разом з визначенням, формулюванням цільових пріоритетів і виробленням основних напрямків трансформаційних перетворень будуть представляти загальну стратегічну концепцію розвитку системи житлово-комунального господарства. Побудова гнучкої системи державного регулювання основних напрямків розвитку житлово-комунального господарства, залучення ефективного механізму впливу на сформовану в галузі ситуацію несуть у собі потенціал економічного росту і фінансового оздоровлення комунальних підприємств.

Проблема стратегічного розвитку галузі житлово-комунального господарства та окремих підприємств потребує подальшого дослідження, оскільки докорінно змінилися внутрішні і зовнішні умови функціонування цієї сфери життєдіяльності українського суспільства. Все це зумовило необхідність комплексного дослідження теоретико-методологічних засад стратегії розвитку житлово-комунального господарства в умовах побудови соціально орієнтованої багатокладної

ринкової економіки.

Одним з критеріїв оцінки ефективності реалізації економічної стратегії житлово-комунальних підприємств є аналіз тенденцій стратегічного потенціалу.

Прикладами екстраполяції, тобто перенесення категорії “потенціал” у площину економічних явищ виступає велика кількість наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних економістів. Серед таких дослідників можна назвати праці: О.Ареф'євої, Н.Аткіної, А.Баранова, Т.Бауліна, Р.Белоусова, І.Бланка, Л.Бляхмана, Н.Бушуєва, А.Воронкової, Ю.Донець, Н.Іванова, Г.Клейнера, В.Кузьменко, Є.Лапіна, С.Мочерного, Ж.Перар, А.Поважного, В.Пономаренко, О.Тищенко, В.Чевганової, В.Щелкунова [1-21].

Згідно з численними науковими публікаціями і дослідженнями серед функціональних видів потенціалу можна виділити:

- виробничий (тотожний до ресурсного, тобто представляє сукупність усіх ресурсів підприємства);
- економічний (сукупність виробничо-фінансових, інтелектуальних та трудових можливостей підприємства [9], або сукупність виробничого, фінансового, управлінського, природно-ресурсного, інфраструктурного та інтелектуального потенціалів [15]);
- інвестиційний;
- інноваційний;
- організаційно-управлінський;
- ринковий;
- соціально-економічний (сукупність стратегічних ресурсів, що знаходяться в розпорядженні підприємства та відіграють визначну роль у його функціонуванні [12]);
- стратегічний (найчастіше під ним розуміються всі ресурси (фактори виробництва), які необхідні для реалізації стратегії розвитку [17]);
- фінансовий.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок про багатоаспектність визначень категорії “потенціал”, причинами якої є різні точки зору при розгляді суті даної категорії. Проведений аналіз визначень категорії “потенціал” обумовлює необхідність її визначення для житлово-комунальних підприємств.

На нашу думку, стратегічний потенціал (СП) для підприємств житлово-комунального господарства представляє собою суму фактичного ресурсного потенціалу (РП) і нестачі потенціалу для досягнення стратегічних цілей. У свою чергу, останній складається з двох частин: ресурсного потенціалу, що необхідний для подолання несприятливих

умов функціонування підприємства та економії ресурсного потенціалу, що виникає при сприятливих умовах у зовнішньому середовищі при досягненні стратегічних цілей.

Перевірка на забезпеченість стратегічного потенціалу є важливим етапом стратегічного управління. Оцінка зовнішніх і внутрішніх умов функціонування житлово-комунального підприємства дозволить конкретизувати напрямки розвитку потенціалу і дій механізму управління підприємством взагалі. Можливі такі варіанти:

1) фактичний стан ресурсів повністю забезпечує процес реалізації обраної стратегії, тому в збільшенні ресурсного потенціалу нема необхідності; механізм управління функціонує без змін

$$СП \leq РП, \quad СП / РП \leq 1; \quad (1)$$

2) ресурси, які має підприємство, лише частково забезпечують виконання стратегічних рішень, тому потрібно їх нарощування по мірі необхідності, тобто залежно від етапів реалізації; механізм управління спрямований на зростання ресурсного потенціалу

$$СП > РП, \quad СП / РП > 1; \quad (2)$$

3) ресурсів підприємства ізначально недостатньо, що обумовлює необхідність їх формування до виконання того чи іншого етапу реалізації стратегії, механізм управління повинен забезпечити кількісні та якісні зміни ресурсного потенціалу

$$СП \gg РП, \quad СП / РП \gg 1. \quad (3)$$

Інструментарієм при визначенні ресурсного потенціалу житлово-комунального підприємства, на нашу думку, може виступати фінансово-економічний аналіз, а стратегічного потенціалу – SWOT-аналіз, експертний метод оцінки умов функціонування підприємства та матричне моделювання фінансово-економічного стану. Динаміка показників стратегічного потенціалу безпосередньо відображається на показниках фінансового стану підприємства. Специфіка функціонування житлово-комунальних підприємств обумовлює неможливість застосування традиційних методик оцінки фінансового стану та пошук нових методів. Таким, наприклад, може виступати матричний метод побудови моделей фінансового стану. Саме такий підхід дозволив у дослідженні відслідковувати динаміку стратегічного потенціалу житлово-комунальних підприємств Харківського регіону.

Застосування методів SWOT-аналізу та експертного методу дозволило у запропонованому науковому дослідженні побудувати стратегічний баланс житлово-комунального підприємства ДКП “Харківкомуночиствод” (таблиця).

Аналіз динаміки стратегічного потенціалу дає можливість обґрунтовано приймати стратегічні рішення та формувати фінансову

стратегію підприємства. А встановлені взаємозв'язки фінансових показників (ліквідності – загальний коефіцієнт покриття ($K_{ЗП}$); незалежності – коефіцієнт співвідношення власного і позикового капіталу ($K_{ВП}$); оборотності – коефіцієнт оборотності оборотних активів ($K_{ОА}$); прибутковості – коефіцієнт рентабельності активів ($K_{РА}$)) дозволяють всебічно охарактеризувати процес обігу капіталу на підприємстві і впливати на фінансову його стійкість.

Стратегічний баланс SWOT-аналізу ДКП "Харківкомуночиствод"

Актив	Рівень важливості умов-фактору	Пасив	Рівень важливості умов-фактору
1. Можливості		1. Загрози	
Разом 1 розділ (О)	11	Разом 1 розділ (Т)	24
2. Сильні сторони:		2. Слабкі сторони:	
Разом 2 розділ (S)	9	Разом 2 розділ (W)	26
Усього активи (1 р. + 2 р.)	20	Усього пасиви (1 р. + 2 р.)	50
Баланс	-30	Баланс	

Аналіз взаємозв'язків цих показників дає змогу ефективно впливати на фінансову стійкість функціонування підприємства та формувати його фінансову стратегію. Як приклад наведено регресійні моделі чотирьох підприємств м. Харкова:

$$\begin{aligned}
 K_{ЗП} &= 1,2421 + 0,0380 K_{ВП} - 0,1672 K_{ОА} + 0,0113 K_{РА}; \\
 K_{ВП} &= -2,0757 + 4,0478 K_{ЗП} + 2,0573 K_{ОА} + 0,0020 K_{РА}; \\
 K_{ОА} &= -0,0256 - 0,0432 K_{ЗП} + 0,1766 K_{ВП} + 0,0879 K_{РА}; \\
 K_{РА} &= -4,7279 + 0,8122 K_{ЗП} - 0,1758 K_{ВП} + 6,1093 K_{ОА}.
 \end{aligned}$$

Таким чином, високий соціальний статус комунальної галузі потребує залучення всіх можливих механізмів і важелів, які сприятимуть поліпшенню економічної ситуації в ній. Нарощування стратегічного потенціалу, якого бракує підприємствам житлово-комунального господарства для досягнення соціально значимих цілей діяльності, у сучасних умовах можливо не тільки за рахунок власних резервів самого підприємства, але й через вирішення зовнішніх економічних проблем. Одним з важелів стратегічного розвитку підприємств житлово-комунального господарства є формування цінової політики, яка б відповідала ринковим умовам господарювання та одночасно враховувала соціальну значущість послуг.

1. Арєф'єва О., Корєнков О. Методичний підхід до визначення резервів загального потенціалу розвитку підприємства та управління ним // Економіст. – 2003. – №9. – С.45-47.

2. Аткина Н.А., Ханжина В.Л., Попов Е.В. Стратегическое планирование использования рыночного потенциала предприятия // Менеджмент в России и за рубежом. – 2003. – №2. – С.3-12.

3. Баранов А.А. Интенсификация: экономический и социальный аспект. – М.: Экономика, 1983. – 274 с.
4. Бауліна Т.В. Інтелектуальний потенціал як головний фактор управління змінами на підприємстві // Економіка і управління. – 2002. – №1. – С.67-71.
5. Белоусов Р.А. Рост экономического потенциала. – М.: Экономика, 1971. – 143 с.
6. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. В 2-х т. Т.1. – К.: Ника-Центр, 1999. – 592 с.
7. Бляхман Л., Сидоров В. Качество работы: роль человеческого фактора. – М.: Тандем, 1990. – 200 с.
8. Бушуева Н.С. Управління розвитком підприємств будівельної галузі шляхом формування їх стратегічного потенціалу: Автореф. дис... канд. техн. наук: 05.13.22 / Київський національний університет будівництва і архітектури. – К., 2001. – 20 с.
9. Воронкова А.Е. Стратегічне управління конкурентоздатним потенціалом підприємства: діагностика й організація. – Луганськ: Вид.-во Східноукраїнського національного університету, 2000. – 315 с.
10. Донец Ю.Ю. Эффективность использования производственного потенциала. – К.: Знание, 1978. – 55 с.
11. Иванов Н.А., Олдегов Ю.Г., Андреев К.Л. Трудовой потенциал промышленного предприятия. – Саратов: Изд.-во Саратовского ун-та, 1998. – 77 с.
12. Економічний словник-довідник / За ред. С.В.Мочерного. – К.: Феміна, 1995. – 368 с.
13. Клейнер Г.Б., Тамбовцев В.Л., Качалов Р.М. Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегия, безопасность. – М.: Экономика, 1997. – 286 с.
14. Кузьменко В., Шипченко Т. Производственно-ресурсный потенциал Украины и эффективность его использования // Экономика Украины. – 1992. – №4. – С.53-61.
15. Лапин Е.В. Экономический потенциал предприятия. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2002. – 310 с.
16. Перар Ж. Управление финансами с упражнениями. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 360 с.
17. Поважный А.С. Оценка финансового потенциала корпорации // Региональні перспективи. – 2001. – №5-6 (18-19). – С.231-233.
18. Пономаренко В.С., Ястремська Е.Н., Луцковский В.М. Механизм управления предприятием: стратегический аспект. – Харьков: ХГЭУ, 2002. – 252 с.
19. Тищенко А.Н., Головки О.С. Стратегия управления развитием предприятия. – Харьков: ЭДЭНА, 2003. – 198 с.
20. Чевганова В., Карпенко Ю. Використання потенціалу будівельних підприємств (підхід до визначення категорії) // Региональні перспективи. – 2001. – №5-6 (18-19). – С.226-227.
21. Щелкунов В.І. Виробничий потенціал України. Стратегія формування та використання. – К.: Наукова думка, 1999. – 238 с.

Отримано 26.01.2005

УДК 332.8

Г.В.БІЛЯЄВА

Харківська національна академія міського господарства

ПРО СИСТЕМУ ЗБАЛАНСОВАНИХ ПОКАЗНИКІВ У ЖИТЛОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Аналізується сучасний кризовий стан житлового господарства України та сис-